

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №1 (39)
(студзень)

www.libel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аўяднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«РОЗГЛАС»	2
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Юркі ГОЛУБА	3
«ПРОЗА»: ГІСТОРЫЯ «Х» (ПЛАЦЭНТА) Але́с ГАНАРОВІЧ	4-5
«ПАЗІЯ»: вершы Віктара СЛІНКО	6
«ЭС»: Віктар ХУРСІК «ажыўляе» слáуную постаць XIX стагоддзя Гелену Скірмунт	7
«ПАРАЛЕЛІ»: згадкі Валеры КУСТАВАЙ пра шведскую выспу Готланд	8

ЮБІЛЕІ

ЧАЛАВЕК З БРЫЛЬЯНТАВЫМ СЭРЦАМ

Леанід Марцінавіч Дайнека нарадзіўся 28 студзеня 1940 года ў вёсцы Змітракаў 2-я Клічаўская група Магілёўскай вобласці. Скончыў Беларускі дзяржаўны юніверсітэт (1967). Працаўшы на будоўлях, на Ніжнегатальскім металургічным камбінате, на беларускім тэлебачанні. Быў адказным сакратаром часопіса «Маладось», загадчыкам аддзела пазіціў выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Друкуючы з 1961 г. Аўтар зборнікаў вершаў: «Галасы» (1969), «Бераг чаканія» (1972), «Мая вясна саракавая» (1979), «Вечнае імгненне» (1985), зборнікаў апавяданняў «Бацькава крыніца» (1976); раманаў-дылогій «Людзі і маланкі» (1977) і «Запомнім сібі маладымі» (1979), раманаў «Футбол на замініраваным полі» (1987), «Меч князя Вічкі» (1987), «След ваўкалаца» (1988, разам з папярэднім раманам університета Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя К. Каліноўскага), «Жалезныя жалуды» (1990). Аўтар фантастычнага рамана «Чалавек з брыльянтавым сэрцам» (1992).

Творы друкуюцца на рускай, украінскай, польскай, англійскай, эстонскай, латышскай, літоўскай, мадаўскай, армянскай, грузійскай, ідиш, іўрыце і іншых мовах.

Леанід Дайнека з унучкай Янай

— Леанід Марцінавіч, пасцевяр-
джэнні Уладзіміра Арлова — ён
ведае свой радавод да пятага ка-
лена... Колькі словаў пра Вашыя
радаводнія карані...

— Ну так глыбока, як шаноўны спадар Арлou, у свой радавод я не заглыбліўся. Але тым не менш... Прозвішча Дайнека паходзіць ад балцкага слова «дайна», што азначае — песня. Нездарма ёсьць шмат відомых спевакоў з такім прозвішчам. Ды і ў нашым родзе любаць і ўмеюць співаць. Род Дайнекаў паходзіць з цэнтральнай Беларусі, Клічуашчыны. Мы людзі вольныя, ніколі не быўтэ прыгоннымі. Я перакананы, што ў майі прозвішча сплюстяў дэве радаводныя галіны — Дайнека і Данейка. А гэта значыць, што ў нашым радаводе прысутнічаюць шляхецкія карані...

— Вось адкуль тая цяга да тэмы рыцарскага слававання Бацькаўшчыне, якая прысум-
нічае ўсіх Вашых гістарыч-
ных раманаў?

— Вось якраз мама і натхніла. Яна ведала на пам'ять безліч вершаў беларускіх пісьменнікаў, любіла дзекламаваць пазіцію Коласа. А янч — наша беларуская прырода. Клічуашчына — гэта моя пастыўныярай. А першыя вершы я пачаў пісаць вельмі рана — недзе ў 5-6 гадоў. І мой дзед Сцяпан заўсёды любіў казаць бацьку: «Вось паба-

чиць, Марцін, з гэтага хлопца выйдзе сапраўдны пісьменнік...»

— У 1987 годзе з-пад Вашага пяtra выхадзіць першы роман «Футбол на замініраваным полі», у якім Вы асэнсююваеце тэму горада, і гэтым эса го-дам познанчы выхад рамана «Меч князя Вічкі». Ці не цяжка было ўадначас жыць сучаснымі рэаліямі і, азірнуўшыся на восем стагоддзі назад, «брацайскімі» чынамі бацькаў зкрыжакамі?

— Для мене гэта абсалютна няцяжка. І цяпер я ўадначас пішу свае «Герадоцінкі», вершы і новыя гістарычныя раманы. А ў маладосці творчай энергіі было столькі, што прыходзілася шкадаваць, што ў сутках толькі 24 гадзіны...

— Зварот да гістарычнай тэмы — эта сядомыя творчы выбар ці шысціўнадарунак лёсу? Каго з папярэднікаў лічыце за сваёга настаяўніка?

— Безумоўна свядомы. Во мне было крыйдна чытаць і чуць, што мы, беларусы, нацыя — рахманаў і талерантная. Навокал, на нашых суседзяў — сваі гісторыя, сваі героі, свой гістарычны лёс. А дзе Беларусы? Дзе дзесяцімільённы народ у самыя сірыя Еўропы? Дзе Вілкае Княства Літоўскае, якое я называю Крайнай Ліцвініяй. Нават падчас апошняга перапису я называў сябе літвінам.

— Вашыя гістарычныя раманы адразу заваявалі не-верагодную папулярнасць, якія прынята сέняня гаварыць — траплялі ў лік бестселераў,

таму што Вы адкрывалі ў іх для чытача малавядомыя старонкі нашай гісторыі. Гэта значыць — адкрывалі нашу беларускую Душу... Якая яна для вас — душа беларуса?

— Беларуская душа — гэта душа нязломнага ваяра. Гісторыя беларусаў — гэта гісторыя войнёў, у якіх нашыя працівнікі браўля ўзброяні і ў бальшыні выпадкаў перамагалі. Згадайма вайну з Тройственным ордэнам, з Маскоўскім, супраць крымскіх татараў. І ў авангардзе літоўскага войска заўжды выступала беларускія рыцарства — прадстаўнікі шляхецкіх родоў. Адзін з галоўных герояў майго рамана гетман Канстанцін Астрожскі, які ў бітве пад Оршай у 1514 годзе разгроміў шмат пераўзыходзячых маскоўскіх войскаў, якое імкнулася захапіць і падпрадкаўваць сабе нашыя землі.

— Якія здаецаца, Вашыя раманы вельмі кінематаграфічныя. Згадаючы доўсед паліакай, якія знялі фільмы амаль па ўсіх рамах Генрыка Сянкевіча, не могу не запытавацца, ці не марыце аба экранізацыі сваіх твороў?

— Янч за савецкім часам мне паталефнавалі з беларускай кінастудыі і прапанавалі зняць фільм па рамане «Меч князя Вічкі». Але прышло дванаццаць гадоў, а воз, як кажуць, на тымы жа месцы. Як мі здаеца, сучасным дзяяльцам ад кінематографа не выйдзіць здымачы фільмы, дзе б паступала реальная гісторыя нашага народа. Таму і з'ўзўліца ў працэсе фальклёрных трэшы пра слуцкую князёуну — па версіі рэжысёра — змагарку не столькі за вольнасць Беларусі, як за праваслаўную веру і міфічную ідлю славінства ўговуле. У выніку атрымалася вялікабюджэтная кінематаграфічная казка, а не гістарычны кінаспект галівудскага ўзроўню.

— Ведаю, што на некалькі Вашых вершаў напісаныя песні. З кім з беларускіх кампазітараў пашысціла супрацоўнічай?

— Сапраўды, я лічу сваім творчым пішасцем, што на мой верш напісаны песьні бліскучы майстэр беларускай мелодыкі — Юрый Семініяк. Есць дзіцячая песня, якую стварыў Леанід Захлевы. Супрацоўнічай я і з Алегам Чыркуном. Самая вядомая моя песня — «Беларуская застолня». Я выконвае ях народу самім сарыя Еўропы? Дзе Вілкае Княства Літоўскае, якое я называю Крайнай Ліцвініяй. Нават падчас апошняга перапису я называў сябе літвінам.

— Вашыя гістарычныя раманы адразу заваявалі не-верагодную папулярнасць, якія прынята сέняня гаварыць — траплялі ў лік бестселераў, таму што Вы адкрывалі ў іх для чытача малавядомыя старонкі нашай гісторыі. Гэта значыць — адкрывалі нашу беларускую Душу... Якая яна для вас — душа беларуса?

— Менавіта ў гэтым пешенном хіце, які цудоўна выконвае Дзяржавы ансамбль народнай музыкі «Святая», і ёсць такія рады:

Зноў за столом нявузкім
Дружнай сідзім сямейкаю...

Xто збираецца сёняня за гэтымі няувукі сямейныя стол Дайнекаў?

— За гэтым няувукім сямейным столам Дайнекаў збираецца вялікая і дружнае сям'я. Бог узнагародзіў мяне троімі сынамі: Сиргеем, Зміцерам і Сцяпанам. У мяне цудоўная гаспадніца — жонка Зінаіда, з якой у радасці і скрусе мы жывем ужо сорак чацвёрты год.

Гэта маё стодзенкае каканне. І пачаўшы таго начацца какання і вернасці мі збераглі па сёняшні дзень. Нашая восенняя родадысць — нашыя ўнукі. Іх у нас пяцёра: троі ўнукі і дзве ўнуцкі.

— У часопісе «Дзясятлю» за 2010 год друкуюцца Ваш роман «Пра лісоўніцу, злога холопчыка». А што сёняня на пісьмовым стале Леаніда Дайнекі?

— Прапацу над дзесятым пілікі гістарычным раманам: «Той, каго ўдарылі па штаць...». У аснове вялікага романа лёт лёг нашага беларускага пакутніка, змагара за вуніцкую веру — Ясафата Кунцівіча... Які пасля быў кананізаваны самім Папам Рымскім.

— Гэта юбілейны на ліку раман у Ваш юбілейны год! Хочацца па-эстраднаму выхукнучы: «Брава, майстэр!». Дзэвальце пасцадаў Вам монага здароўя і доўгіх гадоў жыцця, асветлены любоўю і павагай блізкіх людзей — і Божым дабраславленнем на новыя творчыя вышыні.

Гутарку вёў Эдуард Акулін

ПАТРЫЯРХ СУЧАСНАСЦІ

Старэйшыне Саюза беларускіх пісьменнікаў, пээт, празаік і перакладчыку Міколу Якаўлевічу АУРАМЧЫКУ — 90 гадоў.

Пласт нарадзіўся 14 студзеня 1920 года ў вёсцы Плэсы Бабруйскага раёна Магілёўскай вобласці. Пасля вучобы на філфаку Мінскага пединститута некаторы час працаўшы рэдакторам газеты «Піянер Беларусі». Затым быў на фронце.

Пасля вайны — рэдактар газет

«Чырвонае змена», «Літаратура і мастацтва», часопісы «Польмія» і «Маладось».

Свае першыя вершы напісаў у 1937 годзе. Перакладаў на беларускую мову творы Байрана, А. Міцкевіча, Л. Украінкі, І. Франка, М. Джалилі, Г. Эміна і іншых.

Сябра СП СССР з 1947 года. Заслужаны работнік культуры Беларусі. Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы за зборнік «Сустрачэ бытых канагонаў».

Саюз беларускіх пісьменнікаў шычра віншует правялебнага калегу і даўніга сябра з днём нараджэння, жадае яму жыццёвага аптымізму, сябровускага ўшанавання ды моцнага здароўя!

РОЗГАЛАС

10 (2)

► ПАМЯЦЬ

ДА СТАГОДДЗЯ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

2010 год багаты на літаратурны юбілеі. Адзін з найбольш «высокіх» — 100-годдзе з дня нараджэння выдатнай беларускай паэтэсі і паэтрэкткі Ларысы Антонаўны Геніюш. Юбілей класіка нацыянальнай літаратуры, яе легенды-пакутніка, якая і да гэтага часу не рэабілітаваная беларускай дзяржавай...

Ларыса Геніюш (у дзявоцце Міклашевіч) нарадзілася 9 жніўня 1910 года ў маёнтку Жлобаўцы (цяпер Ваўкавыскі раён Гродненскай вобласці). Пасля Ваўкавыскай гімназіі жыла з мужам-емігрантам у Празе. Там у 1942 годзе выдала першую кнігі. 5 сакавіка 1948 года, з'яўлюючыся грамадзянкай Чхаславакіі, Ларыса Геніюш была арыштавана, знаходзілася ў турмах Чхаславакіі, сажніна — у савецкіх турмах Вены і Львова, а з канца 1948-га — у турме ў Мінску. Была асуджана на 25 гадоў пазбаўлення волі як асоба без грамадзянства.

Пакаранне паэткі адбывала ў лагерах Інта і Абедзь (Комі АССР), а таксама ў Мардоўскай АССР. У 1956 годзе Л.Геніюш была датэрмінова вызваленая, аднак не рэабілітавана. Пасля вызвалення пасялілася на радзіме муга, у Зэльве (Гродненская вобласць), дзе фактычна знаходзілася пад хатнім арыштам. Да самой смерці (7 красавіка 1983 года) паэтка так і не прыняла савецкага грамадзянства.

Яе дом, які наведвалі многія патрыёты Беларусі, стаў на доўгія гады асяродкам нацыянальнага дысайднцтва.

І да гэтага часу нацыянальная пакутніца — не рэабілітаваная дзяржавай. Хоць талент паэтэсі не патрабуе анічнага апрауднення — пачынаючы з часу Сталіна, падобны стан рэчаў не робіць горнуру на Айчыне, ні суайыннікам Л.Геніюш.

Два гады назад Грамадскі аргкамітэт на ўвекавечванні паэмі ахвяр сталінскіх ропросій, Саюз беларускіх пісьменнікаў і Беларускі Хельсінскі камітэт накіроўвалі генеральному прокурору Беларусі Пітру Мілашэвічу (нагадаем: дэяўчыс прозівічка Л.Геніюш — Мілашэвіч) хадайніцтва аб рэабілітациі паэтэсі.

Дакумент падпіслі больш 70 прадстаўнікоў беларускай грамадскасці, у тым ліку акадэмік Радзім Гарэцкі, гісторык Ігар Кузнецоў, народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч, пісьменнікі Алеся Пашкевіч і Васіль Якавенка, праваабаронцы Таццяна Пропцька і Гары Паганайла.

Генеральны прокурор Беларусі П. Мілашэвіч адмовіў у рэабілітациі Ларысы Геніюш. У адказе, атрыманым з Генпрокуратуры, паведамлялася, што генеральны прокурор не надзелены правам апратавання пастаўнou прэзыдуума Вярховнага суда Рэспублікі Беларусь. Менавіта такай пастаўнou, прынятай 24 лістапада 1999 года, Ларыса Геніюш была прызнаная не падлеглай рэабілітациі.

Вярховны суд, як адзначалі праваабаронцы, прыняў палітычна матываване рашэнне, далёкае ад прынцыпаў законнасці і справядлівасці. Саюз беларускіх пісьменнікаў абвясціла аб стварэнні аргкамітета па святкаванні 100-годдзя Ларысы Геніюш і запраша да супраць грамадскіх аўтэнтыкі Беларусі і чытачоў краіны.

► ДЫСКУРС

КНІГА — ГРОШЫ — ТАВАР?

Кіраўнік Беларусі Аляксандар Лукашэнка гатовы добра заплаціць айчынным пісьменнікам за якасны тавар. Аб гэтым ён абвясціў на прэс-канферэнцыі 30 снежня мінулага года.

«Усечшкі націміцаюць, дзяржава не падтрымлівае, не напамагае. Дайце прадукт, дайце тавар! Я

калісцікі сказаў: «Войну і мир» на стол — заплаціць. Дзе «Войну і мир», хоць бы «Подняцца целина», дзеяна? За што заплаціць?», — задаў пытанне прэзідэнт дзяржавы.

«Можа вы, людзі, якія чытаюць больш мяне, назавіце мне хоць адзін твор нашых пісьменнікаў, за які сёня можна добра заплаціць, — звязаўся Аляксандар Лукашэнка да журналістаў. — У чэрзах людзі стаць на кнігарнях, каб купіць гуткую кніжку. Назавіце, я буду вам удзячны, я выпраўлю сваю памылку. Я заплачу гэтым пісьменнікам, мастакам і гэтак далей».

Прэзідэнт заклікаў творчых людзей адмысліці ад савецкіх зэль: «Дайце, дайце, а мы паглядзім, што даць». «Не, пакладзіце на стол тавар — атрымаше добрыя грошы. Гарантую», — паабяцаў Аляксандар Лукашэнка.

...Не справа літаратурнага выдання спрачаці з тым, што не падлагает спрочкам. Не да гаворак пра адметнасці творчасці XXI стагоддзя. Не да напамінаў аб штучнай моўнай раздвоенасці літаратуры і літаратуры ды плачы аб неімітлівасці беларускамоўнага чыгача-сказкі, ды стогнаў аб задушэнні беларускай кнігі расійскім рынкам. Не да месца лекцыі пра ўнікальнасць сучаснай беларускай літаратуре, як і згадкам аб ролі мастацтва ў фармаванні любога грамадства і абавязку дзяржавы перад ім. Проста ўжо не першы год

Уладзімір Някляеў на прэзентацыі свайной кнігі «Цэнтр Еўропы», якая па аптытанні «Радыё Свабода» названая лепшай кнігай 2009 года

у агучанай скале прыярытэтству — чарка, шкварка і каб не было вайны (як яшчэ з дахрысційскіх часоў пазычанага — «хлеба і зрелицы») — выпадае яна — некалі яе вялікасць, а чиар папялушка літаратуры. Але куды выпадае?

Выпадае ў недзяржаўны, грамадскі сектар. Нім годных кніг? Да? Чым? Выдадзеныя дзяржаўнымі выдавецтвамі за кошт падатка-каплаціцьцішкай? Магчыма, бо іх кіраўнікі і рэдактары ўжо не тое

що «кармоловы», актуальныя, вострыя, цікавыя творы ды аўтараў бадаючыя, алі і наложаючыя ўласную памяць. Што ж да недзяржаўнага... Поўная статыстыка, магчыма, ёсьць толькі ў Кіеўскай палаце і міністэрстве інфармацыі. Але і не адбыло размова. Найбліжы запатрабаваныя кнігі выходзяць сёня ў незалежных выдавецтвах і выдаўцоў. Іх пішмат, яны небагатыя, але ім, як колішніму піцерскуму «Загляненію» ў наша ваконца», праз дзесяцігоддзі мусіць стаць помнікі. Не будзь сёня «Кінграбора», «Кнігарня Наша Ніва», «Галіфа», Логінава, Хурсіка, «Дзеяйства» ды падобных — мы б зноў мусіці сітраць ды слухаць (як некалі і было) па тэлебачанні не пазначаным аўтарам напісаную «Целину»...

Зрэшты, чытчам «Літаратурнай Беларусі» не треба і нагадваць,

што з нумара ў нумар у нашай газете падаваліся анонсы сотняў нікепскіх кніг. Да і на іх прэзентантый збраліся поўныя залы. Да і па аўтографы калі-ніколі стягні чаргі. А чатыры з піці выдадзеных Саюзам беларускіх пісьменнікаў кніг (серыі «Кнігарня пісьменнікаў») называліся незалежнымі экспартамі сродлепшых выданняў года! А «Цэнтр Еўропы» (з той жа серыі) Уладзіміра Някляева па аптытанні «Радыё Свабода» — лепшая кніга 2009 года! Але — зноў жа — не аб tym гаворка. Гаворка вядзецца да запытання: хто ж тыя «просьбіты», якія так непрыстойна патрабуюць грошай?! Во 99 працяцтва членай нымасавай пісьменніцкай арганізаціі краіны — Саюза беларускіх пісьменнікаў — не публікуюць сваіх тэкстаў у дзяржаўнай «Мастакай літаратуры», не «ідяющы» народных грошай. Сітуацыя парадакальнай да немагчымасці: народны паэт Беларусі (як і большасць ягоных калег) мусіць, каб адрукаваць сваю кнігу, адкладаць на то тысячы са свайей пенсіі!

...Но хочацца думаць, што на высокі стол кладуцца не тыя кнігі. Як не хочацца прыходзіць і да наступнай высыновы з усіго сказана: паводле логікі, улада сёня павінна плаціць. Дар'я Данцова, бо якраз іх кнігі найбліжы запатрабаваныя сёня народам (амаль чаргі) у Беларусі (як і ў Расіі). Так, цікавіца, куплюць сёня найперш яе, а не Талстога ці Караткевіча.

А таму што не трэба да кнігі ставіцца як да тавару. Яшчэ начапатку мінілага стагоддзя за тым нас папярэджаў Максім Багдановіч-Кнінік: «Добра бысь коласам; але шчасліві той, каму дадзена бысь васільком. Бонашто каласы, калі німа васількоў?».

Але кажуць, што сучасная «хімія» амаль вывела з наших калгасных палеткаў тყыя блакіт-навокі кветкі...

Мікола КАЛІНОВІЧ

► САЮЗ

«У МІНУЛЫМ ГОДЗЕ САЮЗ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ «ЗАМАЦОУВАЎСЯ» ЯК ДОМА, ТАК І ЗА МЯЖОЙ»

У 2009 годзе Саюз беларускіх пісьменнікаў не толькі дзеяйсна і юрыдычна правамоцна дзеяйничала на тэрыторыі Беларусі, але і «замацаваўся» за мяжой дзякуючы папулярнасці сучаснай беларускай літаратуре і творчага братэрства, заявіў у інтэрв'ю БелаПАН старшыня СБП Алеся Пашкевіч.

Кніга пісьменніцкую арганізацыю. Упершыню ў гісторыі Беларусі для айчынай літаратуры юрыдычна і арганізацыйна адчынена аконо еўрапейскай культурнай прасторы. І гэты вілікі павага і гонар», — адзначыў А.Пашкевіч.

Ён падкрэсліў, што ўхаджанне ў ЕПР даваляе комплексна вырашанье арганізацыйныя і творчыя пытанні СБП. Так, яго прадстаўнікі ўзведзіліся ў двух паседжаннях біоры Рады і плануюць умацоўваць адносіны як з Радай, так і з пісьменніцкімі саюзамі єўрапейскіх краін.

У мінулым годзе СБП быў прыняты, да ўсяго, і ў Балтыкскую пісьменніцкую асацыяцію, што тэксама садзейнічала саюкам айчынненію розных творчых і выдавецкіх праектаў, у тым ліку ў галіне перакладаў твораў беларускіх пісьменнікаў на мовы краін Балты. Першыя «гластакі» — антalogія-блінгва сучаснай беларускай паэзіі «Святыя ўок-

нах», выдадзеная ў Вільні, а таксама некалькі «балтыкіх» альманахаў.

СБП працягваў кантакты і з тымі міжнароднымі пісьменніцкімі структурамі, у якіх ён працуе не першы год, распавёў старшыня грамадскага аўтаданніння БелАПА. Ну. Маюцца на ўзбое Міжнародная супольнасць пісьменніцкіх саюзов (правапераеннік Саюза пісьменнікаў ССР) і Міжнародная асацыяцыя пісьменніцкіх саюзов «Слова без межаў», заснаваны СБП разам з Нацыянальным саюзам пісьменнікаў Украіны (у арганізацію, акрамя ўкраінцаў і беларусаў, уваходзяць творчыя суполкі Балгарыі, Польшчы, Славеніі, Славакіі, Македоніі, Малдовы, Румыніі, Грузіі, Арmenіі, Азербайджана, Турцыі і Izraile).

Сярод найбольш значных спраў Саюза ў межах Беларусі А.Пашкевіч называў калі 500 літаратурна-мастакіх выступаў

члену СБП ва ўсіх рэгіёнах краіны, падчас правядзення агульнанацыянальнай грамадскай культурніцкай акцыі «Будзьма беларусам!». Аб грамадскай цікавасці да сучаснай нацыянальнай літаратуре сведчыць поўныя залы якія аматараў і тыя атметныя пытанні, якія даводзяліся на сурочах з беларускімі пісьменнікамі, падкрэсліў А.Пашкевіч.

Акрамя таго, па словах старшыні СБП, упершыню грамадскае аўтаданнінне пачало выдаваць сваю бібліятэчку «Кнігарня пісьменнікаў», у якой выйшла пісць Уладзіміра Някляева, Кацусты Цвіркі, Віктара Казлько, Вольгі Інатавіч і зборнік сучаснай жаночай прозы — 24 аўтаркі. Рыхтуючы да друку яшчэ трэх: кніга прозы беларускамоўнага празаіка з Беласточчыны (Польшчы) Міхася Андрасіка, а таксама зборнік сучаснай беларускай жаночай паэзіі і паэтычных спаўсцяў Ніны Матяш.

Як адзначыў А.Пашкевіч, сёмы год выхадзіць незалежны літаратурна-мастакі часопіс «Дзеяйство», які выдае кіраўніцтва СБП. Адзін з намеснікаў старшыні СБП — Эдуард Акулін — стаў рэдактарам новага літаратурна-мастакі часопіса для маладых літаратаў «Верасень» (заснаваны ТВМ імя Францішка Скарыны) і ўзваліў на свае плечы праблемы па яго выданні і распаўсюдзе. Пры падтрымцы і садзейнічанні кіраўніцтва СБП з'явіўся сёлета ў свет і другі нумар літаратурна-мастакіагальманаха Брасцкага аддзялення СБП «Жырандоля».

Старайшая творчая арганізацыя краіны Саюз беларускіх пісьменнікаў штоўквартальна папаўненіца новымі членамі і застаецца самым шматколькасным пісьменніцкім аўтаданніннем Беларусі.

БелаПАН; <http://naviny.by>

ВЕРШЫ

ЮРКА ГОЛУБ

Наскроў

У балота зрудзелы покрыў
хіба вырай на памяць скраў,
а тусклівы, нібы апокрыф,
снег загортаеацца ў небакрай.

Падуладны зімовым метам,
да грудзіны ўчарнеў чарот,
нібы ў чарах да апраметнай
і яго наступнай чарод.

Заліўныя абсягі старыц
затайлі ў глыбінях спуд;
восі каму наступліла старасць:
вербам цяжка брысці на груд.

У здароўчага бору знешне
і ў каморы знутры — прылас,
смольны золатам і не мени
за мідвой, што зычні Спас.

І дарога — невераемна! —
не зблылася глухіх капыт,
і бутэліцы штось нядрэмна,
што ў карчомачцы прыкупіў...

Зваротнае

Дзе ластаўкі ўпрытык
Агучаныя дротам,
Стукоча стыку стык:
— Назад няма звароту.

Не бачыць сцежку дзён
Наступнага скарату.
Выток ёй не відзен:
— Назад няма звароту.

Вунь шосты з семярых,
Хоць ёлупень віротны,
Забіў разумным дых:
— Назад няма звароту.

Спіхнула пад адхон,
Ці змыла пешых з броду,
Сілепі наўздаон:
— Назад няма звароту.

Раструшчаны на друз
У запаведзі вароты.
І шэпча слузска муз:
— Назад няма звароту.

Ды рэкае дзвіак,
Сабе самому здройца,
Што можка сонца знак
Праз шыліну вяртапца.

Простая мова

Раса раскашуе. Рудзець
Загару маёва.
Выносіца згук з грудзей.
Простая мова.

У матчынай хусткі каснік —
Сувету абнова.
Не схільна зону казны
Простая мова.

Будзіла будынкі бяды
Грымотна. Суроўа.
Ахоўала краю будан
Простая мова.

Патрапіў у пекла сатрап?
У экорткія ловы.
Кавадла — радзіма сярпа.
Простая мова.

Дарэмна ламаў ураган
Вясёлку на дровы...
Зубры са стаиском на рагах...
Простая мова.

Зракліся замовы ануч,

Дзе з шэптамі змова.
Засціты вусны на ключ.
Простая мова.

Колос і васілек

З іх кожны зямлю валок:
Расквечалі спольна кола
І колас, і васілек,
Васілек ды колас.

Азваўся ім неба дар.
Не ўдарыў абух віхуры,
А крушнае кары ўдар
Дастаўся дубовай скуры.

Збыўся дымок здалёк.
Попелу ўнік Везувій.
Колос і васілек —
Кружнае з небам сувязь.

Рай ў дачы магнат:
Шпацир заганы пешкі,
У жысьце калі мігіяць
Валошавая памежкі.

Даўнюю сцежку згроб
Вечер шурпатай лапай.
Выправіў звычу горб —
Кланяцца перад лапцем.

Разбэзичвалі свет нарцыс
І вобак яго бліскучкі.
Спёты карияція кары,
Дзе золата сноп закручваў.

Зрушыўся небасхіл
І рынуй на стог саломы.
Там колас пазбываўся сіл
І з ім васілек-паломнік.

Зімны забыты сон:
Спрахлі яго аковы.
Колас гучыць, як звон,
У колеры васілковым.

Гнанаму ад даб,
Не вы мне пяляі коліс?..
Колас і васілек,
Васілек ды колас.

Філіпіка сучаснаму чорту

З тутэйшай зневинасцю каўбоя,
З мясцою выхлакай глаздой,
Дык вось — павернецца да боку —
Слана загоніць на гняздо.

Не дадаваць, аднак, і спрыту:
Калі кухталь на дно турне,
Гатоў па значнасці іспыты
Здаваць з аўзнакай і ў турме.

На вузкай сцежцы да распаду
Падручны гвалту, самаед
Не супраць называцца падлам
Без перапынку на абед.

Чужое гора не казыча.
Распуста скруту не дзяэр.
Янич з бось мазгаўню пазычыць,
Каб хвосцік вышчаміць з дзвярэй...

Пра жывучасць

Далей небяспечна плыць:
Знямоглага плынь зграбе.
Змрохны меморыз з пліт.
Каровы жуюць гербарый.

Расплювіста ходзіці сказ.
Гублие разгаву слова.
Задыханы, як вадаляз,
Паветра аловак ловіць.

Разрахавалі лік:

Акіянам гаёў зялёных
Зноў насустроч панесла свет.
Покуль неба на зоры зойме,
Іх запальвае запавет.

Ноч

Дзе прагу змрок каўтаў,
Да ўчынку зноў аховы,
Вунь ярасна ў каты
Трашчаць уночы вочы.

Адчулася на слых
У свеце навакольным:
Забіла гло дых
У салаўтнай штолыні.

Звысо́ку — не на жарт —
Ляцела ўніз камета...
Ды хто хакання варт,
Не заўжалі гэта.

Вінаград

Як агат у град карат,
У смычок навошчаны
Граў на гронах вінаград,
Бо ўваскрас над прощаю.

Спакушаў ён пеўчы хор:
Грэў хара́лы з хорам.
Ратаваў з пачорных гор
Каралеўскі корань.

АЗІРАЎСЯ ПА БАКАХ
Тои, хто змове ласы.
Ён эса ўверх узнес бакал,
Каб з размаху лянуць.

Лішку з горычы не браў,
Спешчаны сплактой.
Абдымаў прыгоды брам...
— Дам? Аб тым — на потым...

Грацый цокала каза.
Зайздрасць лезла ў норы.
Моз ён норау паказаць
І не толькі нораў!

Карнавал. І апасція
Супраць этыкету
Ён сядай замест пасла
У карэту-рэтра.

Спела вуснаў каляды.
Голосна і вусна
Вінаграду прыгадаў
Скус пра час спакусны.

Прыцямнела. Райскі сад
Даў адхланне кронам.
І выконвалі расклад
Вартавыя схронай.

На пярыне храп Адам.
Вінаград з-за плоту
Еве любынк перадаў,
Ды аб тым — на потым...

Сакавік

З крутою сілай пажагнаны,
Калі пачуць весні гул,
Хрыбет марозу на паркане
У тры пагібелі сагнүй.

Дзе раўчукі раўлі, а зубру
Крукіла рогі Белавеж,
Ізраілі сонсы, што на зрубы
Ён не пусціў з заходніх меж.

Як волакам цягнула крыгі,
Дык ён наягламу на заходзе
З усіх гаёў загроб адлігі
Ім бярозавік цайдзў.

Каб стаў бурштынам мёдны ўзятак
І пазыліція пчолы звад,
Дрымотны вулєц, як дзіцяцік,
Ён беражна аднёс у сад.

Пralеску вабілі на ўзлеску
Яго пастава, зрок і зык.
І стаўся срэцайкам пралескі
Плечысты хлопец сакавік.

► МАРГІНАЛІ

ГІСТОРЫЯ «Х»

(ПЛАЦЭНТА)

Алесь ГАНАРОВЧ

Калі чалавек пачынае сябе ўсведамляць, біяграфія заканчваецца.

Першы ўспамін — апошняя стронка жыцця. З таго часу пачынаеца не жыццё, а ягонае стварэнне. Усё — колькі б яно ні цягнулася: трывцацы трэй гады, семдзесят, вечнасць — толькі расцягнулася рэха жыцця прышаснага, неўядомленага. І якраз то жыццё — найцікае, найкаштоўнае, неразгаданае й па сейніх. Акурат яно — вечнае, бо і ёсьць вечнасць.

Такія сэнтэнцыі запаланілі імператара. Калі ён упершыню іх пачуў — зразумеў, што зможа перамагчы свет і жыць па-райску. Свет, паўтаралася ім, — гэта сапаваная чалавецтвам плацэнта, яе сіонім — рап.

Ён дасягнёў на гэтай зямлі ўсяго: неабмежаваная нікім і нічым улада, любоў народу, росквіт сабранай з аскепакаў імперы. І вось наважыўся ўзысці на вышэйшую прыступку чалавечага існавання: аднавіць у сабе страчаны рай. Вярнуцца да свайго неўсведамлення. У сваю першаснасць...

Ён ішоў да гэтага няпроста і не адзін месец. Ці жарты: пакінучы імперы на дзвеўнік месяцаў без свайго нагляду! І да медыкаў асаўблівага дверу не меў: а што калі задушаць той пушпавін? Аднак... Сеанс, як ахрысцілі тую працэдуру-аперацію, мусіў незвычайна абмадліць арганізму. Абіцай новыя дзесяцігоддзі жыцця...

Пачыналася ж усё казенна. Раніцай на ягоны кабінет, сваімі памерамі падобны да хакейнага поля (толькі замест лёду ляжоў канадскі паркет), ветгіва пастукаў Першыя памочнік Жакей, мякка прачыніў дзвёры і далікатна вымавіў:

— Вітаю Вас, пане Імператар... Дазволіце зайдзі?

(Калі б памочнік не меў такога прозвіща, яго бы траба было прыдумаць. Яно служыла і паштартнай пазнакай, і мінушкай. Прычым — з падвойным сэнсам. Жакей — ён і настомні «вершнік», паразітам з вуснаў якога не сходзіла «галопампажурапам», ён — да ўсяго — і ненастынны каваман. Аніхто не мог даўменца: як у яго ўзлазіць столькі кавы? Думалі, што той напой ужо і ў ягоных венах. А любімым гатункам была, натуральна, кава «Жакей»...)

— Што ў ябей? — Імператар неахвотна адараўся ад чытаніны.

— Ты што паперу не эканоміш? Заваліў мянэ гатыні запіскамі...

Вочы мае хоць бы пашкадаваў!

— Прабачце, я б не турбаваў, але тут без папярэджання Ціхонца просісцца...

— А яму што?

— Не магу знать. Сказаў, што па нумары нуль...

Так — нумар нуль — кадыфікаўлі найсакрэтнай перамовы, якія без пасярэднікай вялі службоўцы з кіраўніком. Зразумела, тыя службоўцы, якія мелі доступ...

— Запускай.

Ціхоніцаў, старшыня Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі, пакамечаны жыццём, службай і прыроднымі катаклізмамі, але ў зіхоткай аправе з некалькіх радоў ардэну і ў навюткім генеральскім мундзірэ, кінуў на Першага памочніка прыхавана-раўніны позірк і, сам зачыніўши масіўную дзвёрыну, пракаўдаў стала імператара і там выпаліў:

— Здравія-жадаю-таварыш-Галоўна-камандуючы!

— Да цішай ты!... Сядай.

Ціхоніцаў наструнена глядзеў на імператара і не варушуўся, пакуль той не адкліаў раздрукаваны вілкім шырфтом аркуш і на ўздыхнуў:

— Вочы скора вылезуць... Да-вой, што ў цібэ?

Старшыня Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі ўскочыў і залепітаў:

— Таварыш Імператар! Я маю радасць далаўжыць Вам, што ў выніку праведзенай нашым Дэпартаментам працы і адпаведных мерапрыемстваў... мы маем у выніку... хочам працанаваць Вам... паколькі праверка праведзенія шматпланава, ну а да ўсяго праходзіць аперация ў найсакрэтным ружыме... — ён нечакана для сяяцца.

— Як лепш, кэжаш? А што там за аперация? Не паднажкі ж ты міне працануеш зрабіць, а?

— Што-о Вы... — ажыўіся Ціхоніцаў.

— Медыкі сеансам

завуць... Там, гэта... пупавіну

нарошчваюць, а пацьвята, так

сказаць, у барапланцэнту...

— У бара што?

— Планцэнт, таварыш Імператар. Аб тым лепш самі медыкі

хай... Мы ж найперш за бяспекай і

сакрэтнасцю... Ну а вынікі, я Вам

сказаю-у! Дзеда аднаго... і на-

пашўсялы быў, і хвараў букает...

ледзь sofaўся, а праз дзвеўнік ме-

сяцяў, прашу прафачэння, мала-

пасля якой пацьвята памаладзей на трэці дзесяцігоддзі!

Ён набраў паветра і замоўк.

— Ну-у... — імператар недадаў менна склаў на жыцце руки. — І што: дзяржаўную прэмію табе за гэта даць?

— Я не аб тым, таварыш Імператар, не так зразумелі... Я да Вас з пранавоні... Толькі правільна мянэ зразумейце...

Аперация найсакрэтнай. Акрамя праверанага медперсаналу з Дэпартаментаў абы тым знаю толькі я і мой намеснік. Я асабіста курыраваў... А таму ман гонар прапанаваць... Толькі правільна зразумейце...

— Да вы цягні ты мякіну, што хошаш?!

— Хачу, толькі правільна... бо ад усе адданасці... Лішнік ж трывцаць Вашых гадоў анікому не перашкодзіць... Хачу прапанаваць... Абмаладзіцца...

Імператара як ашпарылі:

— Што?! Ты гэта... Думаеш, што я ўжо не могу са сваімі старымі косткамі тут сядзець?! Так??!

— Айяк не, таварыш Імператар... Я зусім не аб тым... Я проста як лепш... Грошай жа на тое пашло... Таму каб лепш хапець...

— і Ціхоніцаў нечакана аблымкі ды заціх.

— Як лепш, кэжаш? А што там за аперация? Не паднажкі ж ты міне працануеш зрабіць, а?

— Што-о Вы... — ажыўіся Ціхоніцаў.

— Медыкі сеансам

завуць... Там, гэта... пупавіну

нарошчваюць, а пацьвята, так

сказаць, у барапланцэнту...

— У бара што?

— Планцэнт, таварыш Імператар. Аб тым лепш самі медыкі

хай... Мы ж найперш за бяспекай і

сакрэтнасцю... Ну а вынікі, я Вам

сказаю-у! Дзеда аднаго... і на-

пашўсялы быў, і хвараў букает...

ледзь sofaўся, а праз дзвеўнік ме-

сяцяў, прашу прафачэння, мала-

дзіцу папрасіц! І вось ужо паўгода дзьлгітве, як падшыванец...

— Маладзін, кахаш?.. — Імператар упершыню за дзень усміхнуўся. — Што ж, будзем думаць. Працягвайце працу...

Старшыня Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі выйшаў з выглядом пераможы, чым на-сцярожыў Першага памочніка.

— Ты гэта, галопампажурапом, мне нічога не хочаш сказаць?

— Не маю права, таварыш Жакей, нумар нуль, сам разумееш...

А праз некалькі хвілінаў памочнік паклікуў да сябе імператар.

— Зрабі так, каб Ціхоніцаў, я, і не толькі я, болы не бачыў. І тэрмінова да мянэ ягонага намесніка. Як там яго?

— Бадакін, пане Імператар.

— Да хоць Какакін...

Імператар ноччу не змог за-снучы. Завярэздзілі ўспаміні: мадалы, пасля інштутута... А да ўсяго — адолелі болі: іўгалае, і ў суставах... Задышка падкаца... Ад пігулак і пацашкоў ужо на ваніты цягне...

Раніцай выклікаў памочніка. Той, як і гаспадар, таксама не спаў — кубкамі глытуў каўу і выгледаў бадзёрым.

— Рыхтуй сустречу. Паедзем у іхнюю лабараторыю, хачу паглядзіць, што там...

Пра візіт імператара ў медыцынскі цэнтр Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі акрамя ахойнікі ведалі толькі два чалавекі: Жакей і Бадакін. Напачатку ў лабараторыі паказалі дзве відёзапісы. Кульгавы стары да «сесіі» і ажывелы мужчына гадоў пад сорак.

— І што, гэта адзін і той жа хрон?! — не павернёў бачанаму імператар.

— Так. Працэс сеанса кантроляваў асабіста я. Па-праудзе, і сам дагэтуль дзіўлюся, — ускочыў па стойцы «сімірна» Бадакін.

— То расказы, як такая байда атрымала?

— Да сеанса рыхтаваліся дзе-віць гадоў. За медзабеспічэнне адказвае прафесар Скоркін. Mae трох асістэнтаў, медычак. Усе, як разумееш, правераныя ды ізаливаныя. Пацент быў адабраны ў Шонкім раёне. 75 гадоў. Па леген-дзе знік без вестак. Даставалены ў

лабараторыю 2 жніўня 20... года. Сеанс пачаўся 13 жніўня, закончыўся 30 красавіка 20...га. З таго часу — пад нашыми наглядам. Адчуванне выдатнае, медпаказыкі выдатныя, толькі... — Бадакін запіші.

— Ну?

— Толькі жанчын патрабуе. Новыя. А тут жа — сакрэтны аўект. Професар скардзіўся, што ягоных медычак заўгаў...

— То не хвароба! — зарагатай імператар і запітаў сур'ёзна: — А ёсьць якія аслажненія?

— Не, таварыш Імператар, не выйлена.

— Ды што ж, урэшце, вы яму тут зрабілі? Не на клізмах жа памаладзіў?

— Не, таварыш Імператар, тут цэляя праграма. Яму, гэта... цупавіну аднавілі... і ў плацэнту, як у матчыніх жывотах...

— Аляксандар Герасімавіч, мякка прамовіў Жакей (любіў тут прысутніці высокіх асобаў так называць імператара, падкрэслівочы сваіх близкіх да кіраўніка і казыраючы тым). — Я моцна перапрашаю, што перабіаю, але, можа, варта паклікуць самога прафесара? Ён бы распавёў пра ўсё больш дзяліўся...

— Так, правільна, давай...

Састаралы прафесар напачатку ледзь не самлеў ад нечаканкі, але потым ачомаўся і выглядаў упэўнена:

— ...Доследы базуюцца на аснове медыкафізічных, неўрапахіалагічных і біяметральных фактараў...

— Стоп-стоп, — замахаў імператар. — Не гані сваю пургу! Ты можаш праста і па-чалавечы растлумачыць, як дзеда абламаўся?

— Так-так, прафачце, зараз... прафесар даставаў насочку, выцер спатнелы лоб і працягнёў:

— Вашая Імператарская Вілікасць, чалавек пачынае старыцца з таго часу, як нарадзіцца. Свет — гэта дадзеная Усявішнім і сапаваная чалавецтвам плацэнту... Вось мы і паспрабавалі вярнуцца да першаснасці, да матчынага, так сказаць, улонія. Стварылі штучную барарапланцэнту ды змясцілі ў яе старога пацентэнта. Усе тэрмальныя ды іншыя жыццёўка неабходныя працэсы кантролявалі аўтаматычна. Пацент быў адабраны ў Шонкім раёне. 75 гадоў. Па леген-дзе знік без вестак. Даставалены ў

— А як ён дыхаў? — пашкавіць імператар.

— Так, як і ў жыцце маці, толькі, разумела, штучна...

— А што ёў тут вашым пузырам?

— Неабходныя вітаміны і адзінаватыя харчаванне падавалася ў плацэнту, ці, па-Вашаму, пузырь, праз...

— Да ведаю я тую плацэнту не менш вашага, — пераўбі імператар прафесара. — Мы іх з ветэрынарамі яшчэ паследамі называлі...

— Все зноў утаполіліся на прафесара, але тут быў збіты спантыльку парадуннамі і зноў выцер.

— Вашая Імператарская Вілікасць... чалавек пуп ёсьць таямніца, своеасабліва злучна з тусветам. Праз яго, пасля адмысловых апераций, мы і падводзім неабходныя шляхи харчавання і вываду адходаў. Паўтаруся, метад вельмі прости і натуральны. Па сутнасці, ён паўтарае тое ж, што робіцца ў матчыным улонні з дзіцем. І тэрмін, як

разумееце, мы запраграмавалі той жа...

— Ну а потым, праз дзеяньць месяцаў, што? — імператар зноў ажывіўся.

— Усё... — не зразумеў прафесар. — Спінняем сеанс...

— І пупавіну рэжае?

— Ну так, можна і гэтак сказаць. Адпаведныя шляхі хірургічна адразуваюцца...

Пытнанні больш не было. Памкоўшы ўстайнымі зубамі, імператар нечакана прапанаваў:

— А давай, прафесар, мы і цябе абмаладзім. Галава, бачу, разумна, а то яшчэ кейкнешся, і медыцына наша збідне!

Прафесар ніякава ўсміхнуўся, а Бадакін ускочыў і зацепіў:

— Таварыш Імператар, Вашая воля дылі нас закон, але прашу прарабчыць і зразумець... Сеанс надзвычай затратны ў плане фінансавання... Я б сказаў найзатратны...

— Паняў, — уздыхнуў імператар, зноў пмокнуў і загадаў:

— То пакажыце мне ўжо свайго дзея!

«Пациента» прывёў сам Бадакін. Дзедам назваць яго магло хіба што немаўля: выглядаў падцягнута, бадзёра. Убачыўшы імператара, абрарадаваўся і ледзь не кінуўся абдымашца:

— Ля-а-ксандар Герасімчыч, здароўца, ці вы гэта?

— Ну-ну, астын! — буркнуў на яго Бадакін, але імператар толькі ўсміхнуўся:

— Нічога-нічога... Даўж як, мужык, ты сябе пачуваеш?

— Скардзіца німа не што...

— А мене казаць, што да маладзіцы не пускаюць.

— Ну... ента можна й паправіць.

Імператар наблізіўся да «пациента», зазірнуў у вочы, пахлюпаў па плячы і падрахаваў:

— Харош, маць тваю! — і праз паузу: — Мне даклалі, што ты мой зямеля. І праўду з Шопкага рабея?

— Ну а адкуль жа, Герасімчык?

— А чым займашся?

— Ціперака ж нічым. Вось, у гантані санаторы адзначываю. Дзякую вам і дахтарам: і накормлены, і апрануты, і клопату на мяю!

— А да «санаторыў»?

— Даўж гэта... конюхам. Пасу, кармлю, а яшчэ летам за бабу на весавай сідзьку...

— А не цяжка ў тыхі гадах за конім бегаць?

— Што вы, Герасімчык! Да санаторы, не слыху, ня мог ужо, думаў кідаць. А ціпер выплюнёў так, што й галопам дам рады...

— Чуў, Жакей, — імператар павірнуўся да памочніка. — Яшчэ адзін наезднік у нашым эскадроне! — задаволена ўсміхнуўся і лясянью далоні, што азначае: канчай базар, гайдай дамоў...

І зноў ён нач не спаў. А можа і спаў, ды замест сноў у галаве туты лабараторныя ролікі круціліся: плацэнтыя тая з мутнай вадкасцю, чалавек у ёй... Ны рыхтык малое ў вандробе парадзіх... Толькі вонкі нейкія шлункі спавіаўцца, а за імі — дзесяткі апарату, манітору, лімпаву...

Толькі на трэці дзень, натомісны дні раздумы і нездаровасцю, састаралы імператар рашыўся:

— Ну што, конюх мае верныя, рыхтыкі свае плацэнты... Была ні была: буду абмаладжанца!

— ён як рентгенам прапёк Жакей і Бадакіна, даўжай узіраўся ў апошняга і, дадаочы ў голас грэнасці, спытаў:

— А ты што гэта да мяне без лампасаў прыпёрся?

Бадакін, як загіннаты заваны, ціха выціснуў:

— Таварыш Імператар, палкоўніку лампасы... не паложаны...

— А чаму гэта палкоўніку? Жакей, галопамібенайшыропам!

Рыхтуй мой указ аб прысыяненні яму генерала! І прызначаю Бадакіна старшынёй Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі. Глядзіце толькі, каб за дзеяньці месяцаў тут байды які не ўпаролі, а то скuru спушчу!.. — Памаўчай, зноў прызырліва агледзеў падначаленых і закончыў ужо больш ласкава: — Пакумекайце, каб за гэты час я з тэлевізара не вылазіў... Мантаж там які зрабіце, ну... як я прымаю аднаго, другога, дакументы падпісаю, вас, гультаў, ганяю. Ясна?

— Так! — у адзін голас гэўкунулі памочнік і дэпартаменшчык.

— Ну вось і лады. Не пабідеся толькі, хто маў павіталкай будзе, плацэнта-шмациэнта...

Народ піў гарэлку і глядзеў тэлевізар. Напачатку моцна даставаў прэм'ер, рваўся да імператара знейкім неадкладнымі кlopатамі — пакуль яго сяміпавярхова не аблакаў Першы памочнік і не вылігнаў з рэзідэнцыі. Прэм'ер надламаўся, засёў на лецішчы і таксама запіў.

І вось — тэлефанаўнне старшыні Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі:

— Таварыш Першы памочнік, тэрмін сеанса зачончаны. Будзем спыняц?

— А якія іншыя прапановы?

— Не зразумеў...

— Разумееш ты ўсё не менш майго, — абрэзаш яго Жакей. Канешне, соладка было яму, — па сутнасці, кіраўніку дзяржаўкі, — гэты час; і розныя ўжо капицнныя думкі ў галаву лезлі, але баўляўся ён іх, адганяў як прекауз: хто ведае, чым толькі агукненіца...

Ды, і, ведаючы норай гаспадара, не мог не думаць аб tym, што без чыёйсьці падстражоўкі імператар палез у ту плацэнту...

— Канешне заканчыў?

Першы памочнік Жакей скаваўшыся на партрэте імператара, замовіў сабе кавы, выпіў без задавальнення — і заспяшаўся ў сакрэтны цэнтр.

Кали ўважаўшы ўжо стаяў імператарскі лімузін, і Жакей сплохайцца, што спазніўся першым прывітаць гаспадара. Жакей ліфтта яго чакаў скамінель Бадакін, — нярвова скапіў за руку і пачынгіў углыб вестыблёя.

— Таварыш Першы... выйшла неспадзянка. Нé ведаю, як патлумачыц...

— Імператар жывы? — абарваў яго Жакей.

— Так, так... Што ты! Усё атрымалася, толькі...

— Што «толькі»?! Не цягні!

— Памаладзель, здаровы, толькі... у сваім часе.

— Як усім?

— Да хадзем, сам убачыш!

— ...У ярка асветленай палаце сядзеў выгланені і памытты імператар. Памаладзель ці не па палову. Калі не паміць ягоных растыражаваных фота «дайміператарскага перыяды», яго тяжка было пазнаць.

мог вымавіць ні слова. У горле страшнна перасохла.

— Можа, кавы замовіць?

— Што?

— Можа, кавы, — паўтарыў старшыня Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі.

— Кавы? Не, давай гарэлку, і пабольш... Як вы маглі так з дзедам лапухнуцца?

— Дзе зневяяў? Чаму машны ў разгар пасляднай на двары стяжы?!

— Зараз, зараз, усё зробім... — сам не ведаючы, што абяцае, Жакей, цыгучы за лампасы Бадакіна, падаўся да выхада. Прычыніўшы дзверы, ён паслабіў гальштук і прамарматаў: — Гэта, галопам-памеўрапам, што такоў?!!

— Імператар...

— Да сабам! Пра якую пасяйную кръгыць?

— Прафесар сивярджае, што гэта сіндrom vянtralny. Ён — у сваім часе... Памаладзэў на牠ы дзесяцігоддзі — і на牠ы дзесяцігоддзі з мініяплю вярнуўся...

— А з тым конюхам што?.. Што з тым твайм сіндром?! Дзед жа — нармальны... — Жакей уздыргануўся і направіўся: — У сенсе нармальна з тога сіндрома вярнуўся.

— Ну так...

— Так твою цераз так!!! Што рабіць будзем? — Жакей яшчэ больш паслабіў гальштук, і верхні гузік на капшулі не вытрымаў — адараўся і паскакаў па гранітнай падлозе...

— І раптам нешта нібыта абудзілася ў вачах памочніка: — Нука дай міес авасовую справу тога дзеда!

— Паверхам ніжэй, у архіўнай...

...Памочнік глядзеў на біяграфію першага пациента сакрэтнай лабараторы, хітаў галавой і не

анічога не магла зрабіць ні тэлепранаганда, ні Дэпартамент дзяржаўнай бяспекі:

— Правільна, народзе, нас усіх дураць! Па-а-дман!

Пакуль ён не ўзначаліў народнае паўстанніе, вырашылі пра-весці выбары новага імператара — які ні цяжка было рашыцца на тое імператару старому. «Нічога не зробіш, — сціщаў яго прафесар сакрэтнай лабараторы.

— Не забываіце, што біяграфія заканчваеца, калі чалавек пачынае сібі ўсведамляць. Першы ўспамін — апошняя старонка жыцціпісу. Вяртаймася да першапрыроды...

Што куды і як вярталася, не вядома, аднак на перавыбары памаладзель гаспадар мусіў згадаціца. А прафесара пасля тых сучыншэнняў ужо ніхто не бачыў...

Прайшлі месяцы. Не бачылі ўжо і абмаладзела імператара. Ягонае знікненне было спісана на апазыцыйнага прэм'ера. А ў высокім кабінечке-паркетным полі сядзеў колішні Першы памочнік Жакей...

Ен перастаў піц каву і перайшоў на натуральныя сокі, бо ціпер — як ніколі раней — патрэбна было здароўе. Бо ён таксама дасягнуў на гэты зямлі ўсіх: неамбежаванай нікім і нічым улады, любові народу, росківу імперыі, і вось...

Раніцай да яго ветліва пастукаў Першы памочнік, мякка прачыніў дзвёры і далікната вымавіў:

— Вітаю Вас, пане Імператар... Дазволіце зайсці?..

— Што ў цябе?

— Прабачыце, я б не турбаваў, але тут без пасярэдження Бадакін просіцца...

— А яму што?

— Не могу знаць. Сказаў, што па нумары нуль...

— Запускай.

Старшыня Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі быў падкраслена ветлівым і заклочаным:

— ...Тут нашыя спяцы з сакрэтнай лабараторыі аківіту вынайшлі, правільнай, размазролі... Разумееце, Вашая Імператарская Вялікасць. Пласт леду тысячаметровай глыбіні... З Антарктыды... Вечная мерзала, і вада там першародная. А, як ведаецце, мы на восемдзесят працягніц з вады... То я й падумай, ці не запікаўшы Вас тая метода... Эфект аздараўлення уражвае! Я й сам піц тую віту пачаў...

Імператар нібыта закамянеў: маўчачу і ўзіраўся ў шчырьы вочы Бадакіна. А потым нібыта й сам растаў:

— Што ж, вада ды вада... Думано, варты паспрабаваць. Толькі аваізікова кожной партыю — на праверку майі службe аховы!

— Слухаю, таварыш Імператар... Старшыня Дэпартамента дзяржаўнай бяспекі казырнуў і пакрочыў да дзвярэй... Але там нечакана спыніўся, азірнуўся і застыў.

— Што яшчэ? — не зразумеў імператар.

— Толькі гэта... Аперацияя кіраваў асабістай яго. Мой намеснік аб тым анічога не ведае...

— І што з таго?

— Ды так, я на ўсялякі выпадак... Будзьце здаровыя, Вашая Імператарская Вялікасць! — ён яшчэ раз казырнуў і схаваўся ў прымёнай...

► ВЕРШЫ

ВІКТАР СЛІНКО З НОВАЙ КНІГІ «АРАХНА»

Ідэнтыфікацыя па голосе

Хунта — гэта заўсёды вясёлья лычкі
На плячах салдат рэгулярных войскай.
Зніжжаюца цыны
нават у танкіх бардэліях,
І прадуктовыя карткі можна змяніць
на патроны;
Таксама і наадеарот. Грэха на бацькоўскай
збройі
Будзе падставай для трывбуналу,
пасля — расстрэлу
Падлетка год чатырнадцаті.
Павуцінне ў зачыненых крамах
Цалкам магчымы ўспрыніць і як драпіроўку.

Хунта — гэта істотнасць адмены
жыццёвых планаў.
Ва ўніверсітэце — шпіталь.
Ды ніхто не адмініструе мора,
Шумяг хвалі — і пясонкі даўжэсных плюшак.
Жаданне выйсці на лоды
амаль што да
далігляду
І выкінуць вёслы. Хунта — гэта свабода.
Свабода забыцца на тое,
што значыць свабода.
А мы, хоць жыевем у краіне,
дзе мора замена — балота
І закасаныя рукаў
непакояць сівых інвалідаў,
Пляцем сваю лесвіцу
з дойгіх і тонкіх вяровак,
Затыкаемся
і не аддукаемся
на пераклічы.

31.10.09

На клавікордах — снег. Дажыць да сарака
Дзеля цікавасці. Між мора — і аблокаў
Яліны і сосны, што гледзяць
на дзюны,
Уборы годна захаваюць. Мы — пясчынкі
Ці горы, ці нябесы — ўё нівасна.
Калі табе пад сорак, ты павінны
Бурштын балтыйскі ў кішын пакласці.
Класічны лёс пастаў
этак мовіць.
А хто прыхільнік поўнае свабоды
І не прымае штампаў ці кліш, —
Ніхай прыемных, як карчма на ўзлесці, —
Сабе той знойдзе покуль адпачынак
У іншым месцы: успы, дзе мацчыма
Рукою да лікапітнай вымыць твар
У лужынне, наўголены прысечыны,
І рибіну сухую раздзяліць, і куфаль
поўны
На той крыху падобнага бурштыну
З падобным на цібе
і непадобным.
Усё магчымы й тут. Ну а калі твае
Цікавасці у іншым паліяюць
(Аб чым казаць устых не выпадае),
Ты навядзі сябе, нібіта лінзу,
І ракурс выберы, адкуп' відасць, што ёсць,
Чаго нямая, і дзе адлюстраванне
Сабранага
у фокусе адным.
Спазніся на цінкі, — альбо квітак
Які быў прызам, для другіх зайдзросным,
Ты з палыцаў выпускі — ніхай ляціць
між кратом,
Кубы бязъязыць, нася з сабою смецец
І хмаркі адлюстроўвае, і неба
Яна — з якой нарэшце ты супаў.

За спінай — лецічча пустое. Клавікорды.
11-12.10.09

Празрыста, ясна так — навідавоку.
Бы ў небе са святымі ўстане ўміг
Хрыстос — тады не зможак схадзець
Паверыць, адрачыся назусім
Ці каменем прыбыць ізноў — прапорка.

12.04.06

Самапісец

Нібы
саракагадовая жанчына ва ўласнай кватэры,
мы
напускаем на сябе сур ёзны выглед,
абірачы бульбу, расстаўляючы салаты
на стале,
святынем
дзень нараджэння чалавека з імем,
адпаведным паштарту ў кішэні,
запрашаю гасцей;
але — помні:
Дзяціль (як частка цілага) мусіць не выпадаць
з ансамблем, не пірчыць яго размайтасці.
адціняць асаблівасці таго, што за ёй:
сакалінныя пёрны, вочы краты (ды іншія)
з эсакуцельня
голкі сасны пад нагамі, смала, прысталая
да каупулі (калі прыхінаў да дрэва
плечуком); так: Ну, дапусцім, усё эта ёсьць
пэчныя прабах, чарапіна, што адбываеца
са старога й новага даху —
адначасова, развшаныя
на вироўні балкона станікі, — гарачае сонца
прастушае іх хутчай, чым гаспадыня
доідзе да юхні; але цікавасці
не ў пошуках сувязяў, вынікаў
і прычын, а ў немагчымасці лічыць
прыступкі на трэці паверх і не збіца
аб збітаў калені,
нафарбаваныя вусны, —
усё, чым упершыню сутракаў свет,
калі мы, падлеткі,
падбіralі слова, якімі — вітаць;
...бы знёу — падлеткі, гледзім на
нераспакаваныя вализы ў прыхожай,
а нашы бацькі стоячы адбываюцца
пад абалежурам
лімпі — без святла.

Займаючыся гукаперайманнем,
адночы скажам
(дапаможка
памылка ў вымаўленні —
нівыя праўлены прыкус)
тое, што больш не дазволіць
закрэсліваць крыжыкам лічбы ў календары.
...Усё эта пэчныя парадак, які не сведчыць
ні аб чым. Што
браці пад увагу? Прыміхі шафёра
перед віездам на трасу ці адмоўны
рэзуз эканчыны ў дзвіціці, страх
выкідышу, а найперш —
за жыццё (сваё), аборт?

(Сабакам кажуць: апорт, апорт —
і гумавы чалавечак ліціць у
кустоўе, пераможца атрымае
пячонку і сэрца.)

...Што ж, родныя заўжды чакаюць
на іншым беразе чамусь...

Але рачны пясок
захоўвае выразны след нагі —
да першай хвалі.

Ліпень 2006

* * *

У бессэнсоўнасці знайду сваю апору.
У тым, што слова падае, бы камень у ваду,
І гусь зникае. Але я — іду.
Ёсць проста так — нізіны, рокі, горы.
І ў цю драва апачыне вандроўнік.
Глыне з біллагі. Сон яго агорне.

А той, хто звых усё казаць устых,
Ціпер — нібыты выреаны язык
З ужо нямога рота.
Крочыць рота,
І тыя крокі робіць непатрэбнымі слых
Да іншых гукаў — хто абуты ў боты.
12.04.06

7.05.06

Песня табе

Вылічаны з тваіго заробку,
Госпадзе мой, я твая капейка,
З непрыбытовых людскіх малітваў,
Ператвораны па жаданні,
Як таго захадеў адноіны,
На дзяячове камізэльцы
Страказою зеленавакой
Адпачну я, складаю крылы;
І гледжу, як цімнене неба.
Як рыхтуеш сеав маланкі,
І паўзу пад каўнер кашулі
(Светла-блакавы колер ейны)
Ад дажджу як лаціш сваца.
Вылічаны з тваіго заробку,
Я заеду ў пад'езд пашарпаны
На свайг гаспадайні юнай,
Ліфт падымае нас да паверхы.
І паучу пад свежай кавы
У яе непрасторнай кухні,
І пабачу, як філізанку
Спаласне пад вадой халоднай.
Толькі ў станікі ў белых шортах
Пабяжыць басанож у ванну.
Пад струменем адкрые люстру,
Што янич ад міне схавана.
Потым будзе па тэлефоне
Шчабляць аб сваіх навінах,
А герань на яе падваконні
Адчувае, што ўсё блізка.
Выгінае свае сцябліны,
Каб прысечу я ды пагайдзіць.
Тлэвізар пад выцінанкай
Ды гадзінікі мяне цікуюць.
Але што мне жаданні рэчай,
Але што мене гайданне кветак,
Гнадвор'е з дажджом і ветрам,
Ад чаго прамакаець камізэльцы,
І буталкі на ўсіх паліцах,
І памыты бліскучы посуд,
Калі ўсё мене паро вяртца.
Госпадзе, я твая капейка,
Паглідзі, як згламі чарнэе
Пад зялёным кустом пэрэцак,
А вакол некрануты дэран,
А на лаўцы, што збітая з дошак
У шчыліне, што паміж імі,
Мурашыны шкілецік мётры.

7.05.06

І — засохлы пацеркі ягад
Там, на голлі, па-над кустамі,
Што чакаюць сваёго марозу,

Што чакаюць, як гаспадыня
Да мяне завітае ў гості.
...Калі я абярнуся іншым,
Паскідаю сухія крылы,
Страказіны бязважкі трупік.
Госпадзе, я твая капейка,
Ты падай ёй мяне, як лішак,
Будзем мы да вакна падыходзіць
І глядзець

на дом з белай верандай,
Як суседзі кладуць на дрэвы
Целы доўгіх жалезных лесоў.

Будзем вёдаць, што знае корань,
Ліст барвяні — і ліст зялёны.

Будуць пілты цяпляець ад сонца,

Будуць насы сухія вусны

Забываць, што значыць смага.

Госпадзе, я твая капейка,

Маці моліці аб здароўі сына.

Ты пайдзі зы купі цукерак,

Адпачні на сваіх аблоках,

Што падобны да рыбін дзіўных.

2006

* * *

Не ўяўчалі каронай увагі
хвілечасовасць,
бо ў писку рачным,
бо жалезны чайнік з днішчам,
якое ржава
ператварыла ў сіта,
настойвае дзымухаўчыкі адвар
горка-салодкі
ішч дасюль, і ў писку рачным
асакі схіленай постаци ѿ
мезенец парэжас, якай ты
назаву ды паклічу — Ая,
без пасрднікаў-сноў. Ая,
ілбы, бы ў сне, што не досыць сніш
туляцца да
не Месяца траўня, куфра бабулі,
да якога не дадасі
ні ключа, ні слова,
рыба, закапаная па жабры
ў писку рачным, выбавіца,
з бідзікі як быццам вадою з дна
назад у раку гусям глыток
пералётным, горла сухое, бы,
немагчымае бы,
бы сокам наполеный
саркафаўг будынку
на месцы садоў
нешта скажуць тым, хто пасля
будзе шукаць насы рысы
ў писку рачным, складаць у словы
спевы вады.

снежань 2005

* * *

Мы судзім непадсудных, а падсудных
Судзіць мяня каму. Яны ідуць
У ўсіх парк, закінуты і ўсунты
Ля рэчкі той, дзе човен на воду
Не ляжа доўгім целам — стала плыткай.
Нам пераїсці яе — вады па лыткі.

Мы судзім непадсудных. У майстэрнях,
Дзе дошкі твар кладзеца на варштат,
Дзе воцат на кап'і, і ў яркім пер'і
Паўлінавым — то Юдаў чысты сад.

Хто смелі з нас? Хто дакранеца пэнзлем
І перапраўіці цені на свято?

Сказаў мярківік, што будзе жыць прыемна,
Чыё праадаўгаватае жыццю.

Невідавочны лёс — як маеши, сівердзі.
Ёсць вішня — і былынёг зямное цвердзі.
Шарэнъ эксыцца уласнага — і смерці.

Хто бацька здрад, прадажных, — гаварыў нам:
«Не сам учынак, а яго матыў
Звычайна вырашае. Так і ты...»

2009

* * *

Нам будзе проста праўду зразумець,
Калі яна адкрыеца — усім

ПАМЯЦЬ

З ЖЫЦЦЯ ЛІТВІНКІ

Віктар ХУРСІК

Я паставіў ля помніка свечку:
«Спі, май харошая, спі.
Срдціца тваё так хацела
для гэтай зямлі шчасця, ты
так верыла ў яе вольную
будучыню, што пагрэбавала
хатнім дабрабытам дзея
нейкай утапічнай ідзі свады.
Спі, Гэленачка, не глядзі
на бур'ян, хай не ведаюць
вочы твае нашага сёння».
Што яшчэ я мог ёй сказаць?
Што я мог бы ёй адказаць,
калі б яна вось тут на Пінскіх
старых могілках паднялася і
запытала: «Скажыце, пан, у
якой я краіне прачнулася праз
сто трыццаць шасць гадоў?».
Пэўна сырванеў бы: «Ну, як
гэта — у Беларусі». «А Літва?
Мая Літва жывая?.». «Ды
жывая, жывая. Хаця да Вільні
далёка». «Вільня... А Пінск? Тут,
дзе сэрца маё спачыла, што
— гэта ўжо не Літва, пане?»

Ну што я магу сказаць, Гэлена! Ви нарадзіліся ў Расійскай імперіі, потым быў бальшавізм і Саветы, а зараў гэта краіна пустаёла. «Не, я нарадзіліся ў Літве! Пустаёла ў нас амаль не было». «Што ж, так і запішам: літвінка з чыстым сэрцам і з чистай краінай».

Успаміны аб той вольнай светлай краіне ёй былі перададзены ў спадчыну. На ўлонін палескай прыроды яе вуха не раз лавіла аповеды пра вельмі далёкія, і заманлівія сваёй таемніцасцю і непаўторнасцю часы Вялікага кінства. «Літва май!» — кричала яна і бегла, раскінуўшы руки, у стракаты чэрвенскі луг, пададла на яго мяккі дыван і пазірала ў неба. Аблокі пылы і пылы ў бок Пінска, туды, дзе канчалася ЯЕ Літва і пачыналася Расійская імперыя. І нават калі яе малую башкі бралі з сабой да пінскага касцёлу і прасілі паводзіць сябе прыстойна, яна задавала ім пытанне: «Ну скажыце, скажыце, мы ўжо ездем не ў Літву?»

Калі яна падрасла, то атрымала ў падарунак выдатную

Браніслаў ЗАЛЕСКІ
«З жыцця літвінкі»

паслухмянью кабылу Гардзюту, на якой аблётала ўсё наваколле. Часам, спыніўшыся дзе-небудаў у лесе, Гэлена саскавала, брала ў рукі аловак і пачынала маляваць. У асноўным гэта былі невялікі пейзажныя замалёўкі, героям якіх становілася ўсё тая ж Гардзюта. Была то не жартайўная забава, а спроба мастацкага таленту пракласці сабе дарогу.

Ад нараджэння хваравітая, з аслабленымі зрокамі, не надта прыгожая з твару Гэлена ніколі не рвалася ў кола знакамітых аднагодкаў. Яе цалкам задавальніць свет башкіўскага дому ў Калодні — родавым маёнтку на Століншчыне. Навакольнае жыццё праламлялася выключна праз лёсы родных і блізкіх, якія быўлі вялікімі патрыётамі Літвы і не надта ладзілі з маскавітамі. Яе дзядзькі (родныя браты мачі) Напалеон Арда быў для Гэлены легендай. Мачі любіла расказваць дачца пра сваёго таленівітага брата, які жыў дзесяці даўней ў таемніцай Францыі, і вельмі неахвотна распавядала пра прычыны яго ад'езду туды (удзел у паўстанні 1831 года).

Калі Гэлена спूблілася трывацца гадоў, каб палепшыць яе здароўе мачі павезла іе да дактару ў Вільню. В горадзе меліся прыкметы нястручанай нацыянальнай асаблівасці, тут бурліла культурнае і асветніцкае жыццё. Вільня заставалася неафіцыйнай сталіцай літвінкі. Урачы катэгарычна забаранілі Гэлене ўсялякае напружанне,

звязанае з вучбой. Адзінае, што дазволілі — прагаўгваць маляваць. Для дзяўчынкі выяўленчае мастацтва сталася тым адзіна магчымым жыццёвым прасторам, які ёй неабходна была пераадолець, каб засвядчыць у канцы сваёй високую чалавечую годнасць. І яна з радасцю рушыла ў гэты складаны, і пакуль няведамы, шлях.

У трывацца год яна вучылася ў Віцэнція Дмахоўскага выдатнага (па-сучаснаму мовіць, беларускага) мастака, скульптара і знакамітага сценографа. Настаўнік быў проста ўражаны талентам сваёй вучаніцы. Ён браў яе малонкі і з горамі паказваў знаёмым. У тагачаснай Вільні маладая асоба ўважліва сачыла за палітычнымі падзеямі. Выступы супраць расійскіх улад не суціхала. У 1838–1839 гг. сядро падазроных і арыштаваных аказалася шмат знаёмых сям'і Скірунтаў. Арышт, следства, а потым і расстрэл Сымона Канарскага ў лютым 1839 года літаральна скаланулі край. Гэта аказала вялікім пісахалагічны ўпрыгожэнствам на фарміраванне светлагледу юнай мастакі. Яна зноў вырнулася ў сваё «Літву» ў Калоднае, дзе не адну гадзіну правяла з бацькам у сядле ў конных штацьпрах на наваколлі. Пінзьдзя яе ў гэты час маляваў мілья палескіх пейзажы.

У 1845 годзе мачі неабходна было выехаць за мяжу і яна з задавальнінем узяла з сабой дачку. Васемнаццацігадовая дзяўчына хацела прагаўгніць здукаючы, але туды, дзе вучыліся юнакі, яе не бралі: дзіў — жанчыны мастак! «Грэба пра шлюб думачы, пра кіндар, кухе, кірхен», — прыблізна так ёй адказвалі у Берліне. І толькі вядомы марыніст Краўзе, ў якога быўлі вялікія сям'я, і ў якога дочкі таксама прысьвяцілі сабе мастацтву, згадаўшы дачу урока.

А пасля Берліна быў Парыж, супраць з дзядзькам Напалеонам. У Луўры яе гідам быў скульптар Уладзіслаў Аляшчынскі. Два тыдні яна літаральна плавала ў гісторыі мастацтва, захаплялася яго пілсудрамі, наведаўчы то адзін музей, то другі.

Не цяжка зразумець, якія пачуцці авалодзілі ёю, калі яна вярнулася ў Калоднае і зазначыла, што з гэтага часу поўнасцю прысьвячае сябе творчасці. Вялікая беларуская музичная школа свой палёт, але здароўе пастаянна напамінала яе ад сабе. У 1852 годзе, ужо замужняя яна вымушана адправілася на лічэнне ў Вену, дзе адначасова паспрабавала наведаць майстэрні славутых майстроў. Даволі ветліва ёй адмаўлялі. Вядомы тагачасны венескі скульптар і медальер Юзаф Цэзар таксама аднёсся да яе з іроніяй, але потым зважаючы яе настойлівасці згадзіўся даваць лекціі. І быў здзіўлены: яго вучаніца так выдатна валодаў гілінай, быццам ужо некалькі гадоў займалася лепкай! У Цэзара яна засвоіла ўсе тагачасныя віды скульптурнага мастацтва — ад рубкі мармуру да ліцця з бронзы. Захоплены талентам сваёй вучаніцы мэтр палічыў за

гонар прадставіць яе сваім венскім сібрам-мастакам: Марку, Празлайтнеру, Баўэру і іншым. Калі і саступала яна нечым ім — то толькі ўзростам. У творчых адносінах, дасведчанасці ў гісторыі мастацтва яны размалюлілі наройні.

Пасля Вены быў Рым, галерай Ватыкана, велічныя помнікі вечнага горада, практикы ў майстэрні скульптара Пятра Галі. З мастакоў ёй найблізь спадабаўся Авербак. Яна з задавальненнем наведвала яго дом, праглядала карынты майстра, старыя з задавальненнем тлумачыў пры адасліўшы асобай ледзь Генрэ, Фларэнцыю, Венецию, Швейцарыю...

Хто ведае зараз тыя імёны, створаныя імі шэдэўры? У школе нам настойлівіца ўдалівілася пра неперазігнаненасць рускай школы жывапісу, як быцькам у той час не было выдатнай єўрапейскай. Была. І наша суйчыніца змаймала ў ёй не апошнюю месца.

Як абышніца і чалавек, які ведаў стасункі ўласніці ў Еўропе, Гэлена была гатова павітаць перамены ў жыцці сялянства. Але бяздарная рэформа 1861 года, якую абысці царскі ўрад, у момант парадзіла сацыяльныя канфлікты. Калі ў Варшаве з'явіліся першыя расстраляніны, то лешныя прастадунікі літвінкаў — святы, маёмынскі, інтэлігэнцыя, студэнцікі моладзь выступілі ў падтрымку сваіх беларускіх субратоў. Палыхаў тады ўесьце Паўночна-Захоўні край, чым больш лілося крыўі піастрыкі, тым большымі былі антырасійскі настроі, і, зразумела, што ўнёслая натура Гелены Скірунта не магла апынушца ў баку ад падзеяў. Пазінъ тыя, када ведаў, будучы пытагацца: «Чаго ёй не хапала?». Паветра Літвы, раздзімы. Дух узбунтаваўся ад удушша, хлусні, эздры, чужынскі прысьутніцтва. Яна вельмі хацела ў родным майстэрні быць жонкай харакер Эўропы, а яе цягнулі ў азіятычнину.

Толькі аднойчы паўстанцам запатрабавалася не дапамога. Ѕаляжалася адвесці неабходную дашпушчу ў лес да Траўута. Гэлена села ў брычку і пaeхала з маладым фурманам у бок лесу. Аднако ў гішчары пабачыла толькі пабітых расійскіх жаўнеру. Спалохалася, павярнула назад. Лід ногамі дому, падбuxтораны рускімі служкімі, яе ўжо чаکаў раз'юшаны на тоўпі сялян. Фурман ледзьве выратаваў ад самасуду.

О, пані Гэлена, ты памерла праз два гады ўдалічні ад роднага дома. Яшчэ праз год «с высочайшага повеленія» твой прах дазволілі перавезіці на родную Літву — у Пінск. Твой знамёны, тэксама выгнанец, Браніслав Залескі напісаў пра цябе кнігу «З жыцця літвінкі». Чуес, ён называў цябе літвінкай! Ён называў цябе так у Расійскай імперыі! Ты пытаеш: дзе сёня твая Літва? Што табе адказаць...

Але суд яе не мінуў. Адмералі за тую паездку єўрапейскай мастацы ссылку ў Тамбовскую губерню, туды, дзе толькі воўк — таварыш.

Дэянікі Гэлены з падарожжа ў ссылку — адзінай такога роду абрэзкі. Ніхто з паўстанцаў не занатаваў для гісторыі з такай дакладнасцю партрэт тагачаснай Расіі: разбітыя дарогі, панурыя паштовых станцыяў, адсутніць лагічнай, цэльнай забудовы гароду, адсутніць іх архітэктурнага аблічча. Яна была ўражана адсутніцтвам парадка на могілках, якія прадстаўлялі сабой ледзь прыкметныя магільныя пагоркі, здзіўляліся скокам пад музычны інструмент — касу. Усё ў гэтым краі «пераможчай» гаварыла пра вялікую адсласць Расіі ад Еўропы.

Нязломны дух не дазваляў ёй прасіці літасці. У ссылкы іна імкнулася згуртаваць, аб'яднаць ссыльных прагаўгвалів мастацкую працу. Тут яна распачала адзін з сваіх апошніх шэдзёр — галерю выдатных скульптурных вобразў на тему гісторыі ВКЛ. Каб зацікаўці неў паспеховым завяршэнні працы, родныя выказаліт намер выкарыстаць скульптуры ў якасці шахматных фігураў. Маўпіў ссыльных быў цікава біць на дошцы ненавінных ворагаў дзяржавы.

Страчваючы зрок, не маючы скульптурнай майстэрні, Гэлена паспяхова вырашала паставленую задачу. Пры гэтым становілася відавочнай мастацкай ўнікальнасць твору. Аб гэтым сведчылі як кампазіцыйны скульптур, так і тэхніка іх выкананія. Але хто ў варожкі Тамбовчыне мог гэта ацаніць!

Шляхам вілкіх намаганняў яе родным удалося не толькі вывезці скульптуры ў Еўропу, але і выканыці шматлікія строгі патрабаванні да экспанатаў падрэзістраціў. Гэлена сіркульна пісталі ўнікальнасць твору. Аб гэтым згадвалі як кампазіцыйны скульптур, так і тэхніка іх выкананія.

О, пані Гэлена, ты памерла праз два гады ўдалічні ад роднага дома. Яшчэ праз год «с высочайшага повеленія» твой прах дазволілі перавезіці на родную Літву — у Пінск. Твой знамёны, тэксама выгнанец, Браніслав Залескі напісаў пра цябе кнігу «З жыцця літвінкі». Чуес, ён называў цябе літвінкай! Ён называў цябе так у Расійскай імперыі! Ты пытаеш: дзе сёня твая Літва? Што табе адказаць...

УВАГА: КОНКУРС!

Паважаныя сябры!

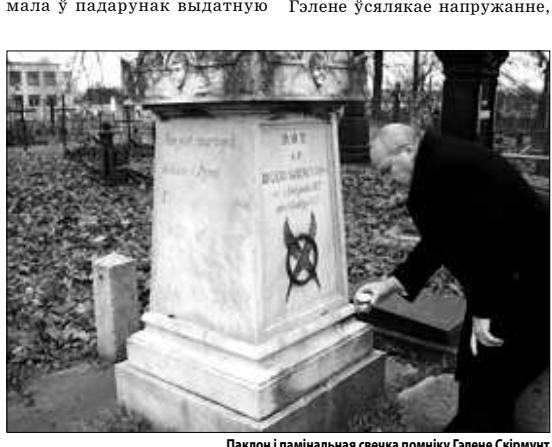
З 1 студзеня 2010 года Саюз беларускіх пісьменнікаў абавязшуе новы конкурс на лепшы літаратурны твор, у якім асвячнаеца вобраз жанчыны ў сучасным грамадстве і асэн-соўяючаца актуальная гендерная проблема.

На конкурс прымаюцца тэксты ўсемагчымых жанраў: пээзія, проза, драматургія, крытыка. Аўтарамі конкурсных твораў могуць быць мужчыны, і жанчыны, і пачаткоўцы, і прафесіяналы.

Лаўрэату літаратурнага конкурса «Жанчына ў сучасным грамадстве», які будзе доўжыцца да 1 кастрычніка 2010 года, чакаюць прэмii, прызы і падарункі, а пераможца атрымае магчымасць выдаць свой тэкст асобнай кнігай!

Калі ласка, дасылайце свае творы на адрасы: паштовы — 220025, Мінск-25, а/c 91; электронны — sbp@tut.by.

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

Паклон і памінальная свечка памінку Гэлене Скірунте

► ЗГАДКІ

СНЫ МАЕ — ГОТЛАНД

Валерый КУСТАВА

«Снёныя званы»

Адно з першых заданняў, атрыманых ад майстра, да якога я паступіла вучыцца на кінадраматурга, было такім: напісаць (вядома, у выглядзе мастацкага твора) пра тое месца і той час, дзе і калі мяркуеш памерці. Мой прыдуманы час быў — праз дваццаць гадоў (потым аказалася, што і прайдаў ў пісьменнікаў звычайнай ў перыяд ад трынццаті сямі гадоў і здраеца душыны крызіс, які яны мусіць (ці не мусіць) пераадолец). Мае месца, як цяпер памятаю, выглядала так: дом на беразе мора поруч з храмам, са званіцай, а з вонкай бачныя неба, мора і той самы храм. Напраўду, прачнушыся, са сваіх вонкай я бачу дзве вялікія (адну — чырвоную, другую — зялёную) шыльды з надпісамі «Алгэка» і «Крама». Таму адмыслова кожную раніцу, калі прачынаюся, колькі хвілін не ўстаю, лижу і ўгляджаюся — менавіта на такім ўзоруні з майго ложка можна бачыць выключна набёсы, у чыстым выглядзе, як у рамачы, адна ранішняя сінечка, кірху затуманеная, як шыба ў замерзлым за ночь восьмым трапейбусе...

Калі я прачнушася ў Візбю, вокны майго пакоя выходзілі на мора, набёсы і храм са снёнаю званіцай. Час ішоў (не ішоў — мінаў) абсалютна неадчуваўна, хіба толькі званы, — чый гук рассыпаўся па-над горадам, пералітаючы сцену, якой быў акружаны Візбю, і бераг, якім ён акальпаваны, — адлічвалі рух быцця. Здзяравася прачынаючыя ўчычы: дзял ты? А ў адказ табе: бом-бом-бом... «Чатыры... I як жа званар штогадзіну прачынаеца, хто ж яго будзіць...» — скроў сон спрабуе пра-мовіць ты і зноў занураеся ў падушку бісчасся. Але думкі пра скон неяк самі сабой адступалі, памірань спрацоўвалася. На кожным узгорку, на кожным куце тут, на Готландзе, цікаўала штосяці немічунае, невімоўнае. А паколькі ў мене на плане было пераасэнсоўваць, то планам майм, як ніякім іншым, лёсіла спраўдзіцца. Я трапіла на дваццаць гадоў наперад. І не толькі ў сваіх індывідуальных сненнях, а ў сненнях Беларусі.

Фото: Дар'я Плакса

На фоне — Стокгольм

З трохтынскім вікінгам

**«Як звычайна
пачынаюцца казкі...»**

Уёсначаўся, як звычайна пачынаюцца казкі. Раштоўная пропанава пaeздki ў Балтыйскі дом творчасці запспела мене ў Варшаве, акурат на наступны дзень пасля прэзентацыі май літаратурнай працы «Кахай мне па-беларуску». Уражанне ад таго, што адбываецца, было ўзмоцнене і тым, што пасля пaeздki Польшчы трапіла на які тыдзень на стыліст Туркменістана Ашхабад — і адтуль, з сэруца Азіі, пабыўшы толькі суткі ў Менску, праз Рыгу адправілася за новымі ўражаннямі і задумамі новай кнігі ў сэрца Скандинавіі — Стокгольм.

У Стокгольме май адаптатарам да Еўропы быў лёсіабранны амбасадар беларускай культуры ў Швецыі, вялікі выдумлівінкі і спраўдзіцца. Я трапіла на дваццаць гадрагу ці не кожнага беларуса, якому даводзілася мець хоць якія культурніцкія канкакты са

шведамі. І так, цяпер, пачуўшы «Швецыя», усе беларусы дружна будуюць наступныя асасыцыйныя падножкі: «Карлсан — Стэфан Эрыксан — Дзмітры Плакс». Вось яны — рухавікі беларуска-шведскага нашага ўсяго.

Плакс забраў мене з аэропорту і павёз у адмысловую сакрэтнае месца, з якога была бачная панарама ўсяго Стокгольма. Потым мы гулялі па старым горадзе, у якім канцэнтрацыя гістарычных падзеяў на аднай квадратны метр мяне сапраўды захапляла. «Эта найстарэйшая ў Стокгольме піўнае рэстарацыйнае пойдзэм!» Гэта помнік Георгію Перамоганосу, а гэта тут так крыва вуліцы ідуць, бо дэмакраты — хто дзе хацеў, той там і будаваў, а во помнік шведскаму пагату, а гэта помнік шведскаму Скарлыну, а вось Карапелікі Палац, а вось Вежа Карла XII, а тое тэатр Оперы і балета, а тое крама з пальчаткамі, зойдзем, дапаможаш мене выбраць, а то ўжо рукі мерзнуць на стырне...» — экспкурсіраваў абазна-

ны Плакс. І мене было цікава ўсё, нават крама з пальчаткамі. Бы з любой крамы на мене паглядалі вікінгі і тролі, бы ў любой краме можна было сустрэць традыцыйныя шведскіх вожыкі, авечак, ласеў і Піпі Доўгупаночко... Прауда, мяккіх і бяскрыўдных...

«Ёсць такая прафесія»

Мне пашчасціла правесці цэлы месец у Балтыйскім цэнтры пісьменнікаў і перакладчыкаў. Упершыню напоўніцца адчула, што ёсць такая прафесія — літаратар, пээт. Цэлы месец займаўся сваёй улюбленай справай: пісала вершы, перакладала, распачала книгу прозы. Тут створылася абсалютна ўсёўмовы для больш чым камфортнага жыцця, для пісання. З аднаго боку, ты агадаўшыся толькі самому себе і сваім думкам. З іншага — пры жаданні ёсць выдатныя магчымасці для завязвання канкактаў са сваім іншамоўными колегамі, стварэння задуму новых праектаў. Ды і ўвогуле гэта проста вельмі і вельмі нагхнільна. Ты апынаешся ў пісьменніцкай сям'і, нават шырой — у єўрапейскай супольнасці, дзе спрацоўваюць прынцыпы цыwilізаціі віданага грамадства, дзе прырэчтымі з'яўляюцца єўрапейскія каштоўнасці.

Гэта была спарадальная скандынаўская казка. Я гуляла па начах.

Я шукала вожыкі. Я назірала за белымі лебедзямі, якія жылі на ўністру ў моры, на хвальях. Я заспела восені ва ўсяй яе красе.

Штодзень брала ровар і ехала ў горад: па перападлістах — то ўверх, то ўніз — брукаваных вуліцах, па марскім узбярэжжы, уздоўж

сцяны... Калі прылягала (трыма

самалётам!) на ўспы, было так

цёпла, што некаторыя яшчэ ку-

паліся, дрэзы стаялі ўсё ў більшыках,

грушах і лістах, зелянелі паасо-

бных пальмы, кусты малінінку

прыгіналіся ад саспільных ягадаў,

шыкоўная фаўна Готланда толькі

пачынала прыміраць каstryчніц-

кую расфарбоўку. А ў дзень майго

ад'едзу выїшаў першы снег. То бок

перыяд майго знаходжання быў

самым жаданым для любога пээта:

самы смакосені, ва ўсяй яе красе

да сіле. Хадзелася пабываць ці не ва ўсіх вартах месцах са спісу, які па маёй просьбе склаў Вераніка Эрыксан, але разам з тым, хадзелася выканці і яе просьбу: «Ты толькі піши, піши!» І мене пісалася, пісалася соладка, як у восенскія дажджы, пісалася са светлым сум-

ам, як пішашца не дома, пісалася з той місцо да інтэнсіўнасці, з які пішашца, калі карпіць заната-

ваць штосьці найстотнічайшай, да

чаго дадуне ёшча, што выношвала

не адзін месец і нат не адзін год.

**«І набываеш сваю
прауду»**

Увачавідкі на сабе самім ты адчуваеш жыццё без аглядкі назад (на Візбю нават заўсёды расфірненныя вонкі заходзіліся на ўзоруні вачай мінакоў!), жыццё спакойнае і ўладкаванае, дзе ніхто нікуды не спяшаецца (бо ўсе

ўжо даўно сябе знайшлі), жыццё, узровень якога піканса сягае за ўсё тое, што ты толькі ўяўляе, — гэта жыццё єўрапейца, жыццё Еўропы. Штогодзень — у шведаў нават на грашах — пісьменнікі. Пісьменнікам тут стаўшы прыжыццёвымі помнікі, будуюць вялізныя бібліятэкі. Сваіх пісьменнікаў тут ведаюць на вуліцах. У Швецыі прастыжна быць пісьменнікам...

Што ж да Еўропы, то на сваі скурсы: у побыце, у размовах, у крамах і на вуліцах, — ва ўсім адчуваеш на кожным кроку: Еўропа — гэта не калі ў цыбе ёсць выбар, а калі ты можаш з яго скарыстацца і скарыстоўвацца.

Выдатна, што сюды могуць трапіцца мінавшыя беларускія творцы. Вечна засядржаны на нацыянальнай праблематыцы, закаваным у аbstыні, ім нехадзіча самім вольна ўз্যякнучы і паглядзель на ўсё абоку. У галаве робіца ясна, і ты стравчаеш «супольную» прауду — і набываеш сваю, уласную...

«Расчытаны Беларусь»

У самы першы вечар свайго прыезду ў чаканні, пакуль за кіпіцца імбрык, я вымалівалася — рука неяк сама пагінілася да запацелай ад пары шыбы — Belarus. А за вакон было цёма. І нейкі высокі дойгавалася хлопец памахаў мене рукой, відца, падумаў, што ў яго так пільна ўгляджаюцца. Я памахала наўзаем.

Калі чарговы раз стаўіла ваду, каб запарыць гарбату, і кожны раз бачыла напісану на шыбі Беларусь, то лавіла сябе на думкы, што вось ў здудзі я, а Беларусь мая і гутгастацца, ім то когто прамыграе гэтыя надпісі і ўсміхненіца. Можа, тое і не вельмі файні — пісаць на чужкіх шыбах сваю Беларусь. Але тут усе пісьменнікі...

Так, мне хадзелася пакінучы тут частку сябе, як хочацца пісаць сваё імя на піскы, на які праімненне набіяжыць хвальі...

Усе мы, людзі, мякка кажучы, пээтычныя, крэмы, наўдайбайльныя і маём патрэбу ў тым, каб пра нас хоць крэху хтосьці клапаціся. У Візбю гэту ролю рабіла сябе мужчына ўзяла Алена Пастарнік — дырэктарка Дома творчасці — і яе памагаты Патрык. Алена валодала ўсімі тымі мовамі, на якіх толькі размаўлялі гости і на сельніцкі дома. Мне пашчасціла займаць прызынерскія размовы з калегамі з Амерыкі, Грузіі, Латвіі, Польшчы, Славакіі, Эстоніі, Літві, Расіі і, вядома, Швецыі.

Кухня — была знакамівым месцам у дому, туды, набываўшыся сам-насам са сваімі героямі, насымліўшыся на канкакт, сікаліца пісьменнікі з усіх канкоў свету. Перадусім на кухні рознамоўныя пісьменнікі і інтэрграваліся, шукаюць супольныя дзяліца паразуменіяў. Май аддущына была польская перакладчыца Ганна. І з'яўлялася ўсе ўсякоўшайца із прыемнасцю магла практикавацца ў польскай, з гаспаднайй дома спадарыні Аленаю. Алена практыкавалася ў расійскай, з астатнімі ж, — прадусім са Шведамі — паддиягала ангельскую. З кухні глыбока ўчынала сябе самімі дзяліца паразуменіяў. Май

аддущына была польская перакладчыца Ганна. І з'яўлялася ўсе ўсякоўшайца із прыемнасцю магла практикавацца ў польскай, з гаспаднайй дома спадарыні Аленаю. Алена практыкавалася ў расійскай, з астатнімі ж, — прадусім са Шведамі — паддиягала ангельскую. З кухні глыбока ўчынала сябе самімі дзяліца паразуменіяў. Май

Панарама сталіцы